جلوه‌ای از آفتاب

سرگذشت‌های ویژه

آیت‌الله‌العظمی میرزا جواد تبریزی قدس‌سره

یادداشت منتشر نشده از آیت‌الله محمدعلی خزائلی رحمه‌الله‌علیه به مناسبت ۳۰ آبان، بیستمین سالگرد ارتحال معظم‌له

مقدمه: آیت‌الله‌العظمی میرزاجواد تبریزی، از برجسته‌ترین فقیهان و مراجع تقلید حوزه علمیه قم و از شاگردان نامدار مکتب فقهی آیت‌الله‌العظمی خویی قدس‌سره بودند. عمر پربرکت خویش را در تدریس فقه و اصول، تربیت شاگردان و پاسخ‌گویی به مسائل دینی گذراندند و با ساده‌زیستی، اخلاص و دقت علمی، الگویی ماندگار برای حوزویان و مؤمنان بر جای نهادند. با آنکه خود را شایسته سخن گفتن درباره استاد بزرگوار آیت‌الله‌العظمی میرزا جواد تبریزی، نمی‌دانم، نکاتی چند را برای بهره‌مندی همگان عرض می‌کنم.

• تدریس

حقیر قریب ۱۸ سال با ایشان محشور بودم و یک دوره اصول را از بحث صحیح و اعم تا اجتهاد و تقلید ویک دوره فقه را از طهارت تا آخرین درس ایشان در باب صلاة در تاریخ ۸۵/۳/۹ خدمت‌شان بودم.

درس ایشان در ردیف درس‌های درجه اول بود و شاگردان‌شان معمولاً از اساتید و یا کسانی بودند که دوره دوم درس خارج را می‌گذراندند. شرکت کنندگان در درس ایشان، از جهت کیفی در سطح بالایی قرار داشتند و از محضر ایشان استفاده می‌بردند.

تدریس معظم‌له پیش از انقلاب در حسینیه ارک در پیرامون مکاسب شیخ انصاری قدس‌سره بعد از درس منظومه آیت‌الله حاج شیخ یحیی انصاری شیرازی رحمه‌الله‌علیه، برقرار می‌شد و بعداً خارج عروة‌الوثقی را شروع کردند و در اثر کثرت جمعیت و کمبود جا، تدریس فقه ایشان به مسجد اعظم انتقال یافت.

تدریس استاد بسیار قوی و متکی بر مسائل و قواعد اصولی بود و معمولاً فقه را با اصول تطبیق می‌دادند و اصول‌شان در فقه کاملاً جنبه کاربردی و عملی داشت.

• نماز شب

استاد عزیز علاوه بر اینکه خودشان مقید به نوافل و نماز شب بودند، بارها تصریحاً و تلویحاً به نماز شب و برکات آن توصیه داشتند و یکی دو مرتبه در درس می‌فرمودند: از بعضی روایات استفاده می‌کنیم، اگر کسی اهل نماز شب باشد و بر آن مداومت داشته باشد و با این حال، ادعای فقر و نداری کند، از او باور نکنید. بدین معنی که نماز شب فقر و عسرت و مضیقه را از زندگی دور می‌کند و به انسان در معیشت وسعت می‌دهد و استعانت از نماز و عبادت، باعث رفع مشکلات می‌شود.

روزی در منزل فرمودند: «در زمانی که من نوجوان بودم به مسجد محل در تبریز رفتم. روحانی مسجد، نماز شب را خیلی آسان و راحت بیان کرد که باعث تشویق بنده گردید و از آن پس به این کار پرداختم». استاد به این مناسبت می‌فرمود: در مستحبات به حداقل هم می‌توانید اکتفا کنید و توصیه می‌فرمودند که مسائل را برای مردم سخت نگیرید تا به انجام آن رغبت کنند.

روزی از استاد سؤال کردند: اگر کسی موفق به انجام کامل نماز شب نشود یا وقت آن را نداشته باشد، چه کند که ثواب نماز شب را ببرد؟ در جواب فرمودند: در بعضی روایات صحیحه آمده: اگر کسی دو رکعت نماز شفع و یک رکعت نماز وتر را بخواند، ثواب تمام نماز شب به او عطا می‌شود.

• توکل به خدا و انجام وظیفه

ایشان همیشه می‌فرمودند: شما دغدغه زندگی و تأمین معیشت را نداشته باشید. اگر خوب درس بخوانید و توکل به خدا داشته باشید، زندگی شما تأمین می‌شود.

در اولین درس سال تحصیلی در تاریخ ۸۵/۱/۲۰، به‌مناسبتی فرمودند: «مرحوم سید عبدالهادی شیرازی دو ماه مرجع تقلید بودند و می‌فرمودند: فهم طلبه‌های این زمان راقی‌تر (بالاتر) از طلبه‌های قدیم است؛ ولی کار نمی‌کنند تا به جایی برسند». استاد شاهد می‌آورد که مرحوم [آخوند] خراسانی صاحب کفایه، وقتی درس اصول می‌گفت، همه منتظر بودند چه مطلب تازه‌ای می‌آورد و فکر می‌کردند، کلام مرحوم آخوند هیچ اشکالی ندارد. اکنون طلبه‌ای که بیست سال است با فقه و اصول و کفایه سروکار دارد، می‌فهمد کجای کلام مرحوم آخوند اشکال دارد و این نعمتی است خدادادی و روز قیامت از نعمت‌های الهی سؤال می‌شود که آنها را در چه راهی صرف کردید و انسان باید جواب بدهد.

زمانی می‌فرمودند: باید ملتفت باشید که نان امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف را می‌خورید (ما که از جای دیگری چیزی برای‌مان نمی‌رسد)! روز قیامت از آن سؤال می‌شوید و ان‌شاءالله جواب خوبی می‌دهید و در راهی که هستید، کمال پیدا می‌کنید؛ مأیوس نباشید و زحمت بکشید. بنده گاهی می‌شد در آن هوای گرم نجف اشرف، مدت‌ها روی یک صفحه جواهر مطالعه می‌کردم تا بدانم، مرحوم صاحب جواهر چه می‌گوید.

• اهمیت تحقیق و مطالعه

استاد محقق و فرزانه در تاریخ ۷۸/۱۱/۱۹ فرمودند: سابقاً اگر کسی رسائل و مکاسب را درست می‌خواند، می‌گفتند: به مرتبه اجتهاد رسیده و قبل از آن، این حرف را درباره ریاض‌المسائل مرحوم طباطبایی و قوانین مرحوم میرزا می‌گفتند. از قول آیت‌الله‌العظمی بروجردی قدس‌سره نقل می‌کردند که در نجف اشرف قریب نهصد الی هزارنفر پای درس مرحوم آخوند خراسانی صاحب کفایه می‌نشستند و فقط ۵۰ نفر از آنها می‌فهمیدند، ایشان چه می‌گوید و درس را خوب می‌فهمیدند. از این ۵۰ نفر هم، فقط پنج یا شش نفر می‌فهمید که مطلب ایشان درست است یا اشکال دارد. چه بسا شاگردان ایشان مطالبش را به‌منزله الهام تلقی می‌کردند و سر کلاس منتظر بودند، دیشب به ایشان چه مطلبی در پیرامون اصول، الهام شده است.

• احترام به بزرگان

استاد فقید از آیت‌الله بروجردی قدس‌سره با عظمت یاد می‌کردند و برای نظرات ایشان، احترام ویژه‌ای قائل بودند و به‌عنوان فقیه به حمل شایع و علی‌الاطلاق از ایشان یاد می‌کردند و به نظرات فقهی و حاشیه ایشان بر عروة‌الوثقی ارج می‌نهادند. درباره حضرت امام خمینی قدس‌سره می‌فرمودند: من از همان ابتدا در قم از رفتار و وقار ایشان، مرجعیت را برایشان پیش‌بینی می‌کردم. ایشان فرد زیرک و هوشیاری بودند. همچنین از استادشان آیت‌الله‌العظمی خویی قدس‌سره به عظمت و احترام یاد می‌کردند و می‌فرمودند: نظر من در مقابل آن بزرگوار چیزی نیست.

• علاقه شدید و عشق وافر به اهل‌بیت علیهم‌السلام

استاد فرزانه خیلی وقت‌ها که به‌نام مبارک امام صادق علیه‌السلام می‌رسیدند و روایتی را از ایشان در درس فقه نقل می‌کردند، اشک در چشمان‌شان حلقه می‌زد و بغض گلوی‌شان را می‌گرفت و می‌فرمودند: چقدر این بزرگواران در تقیّه و مظلومیّت به‌سر می‌بردند. در آخرین روز تدریس در مسجد اعظم، در تاریخ سه‌شنبه ۸۵/۳/۹ فرمودند: «منشأ اختلاف فتاوی، روایات است و در روایات، بیشتر دقت کنید. هرچه داریم از اهل‌بیت علیهم‌السلام است».

• احتیاط در صرف سهم مبارک امام علیه‌السلام

این فقیه عظیم‌الشأن، اهتمام جدی و احتیاط شدیدی در اخذ و اعطای وجوهات داشتند. رساله عملیه ایشان در سال‌های قبل از پیروزی انقلاب اسلامی ایران به چاپ رسیده بود. قبل از زمان مرجعیت ایشان، وقتی برای اجازه امور حسبیه خدمت‌شان رسیدم، اشک در چشمان‌شان حلقه زد و فرمودند: فلانی، من ناراحتم از اینکه سهم امام علیه‌السلام پیش من باشد و خدای ناکرده طلبه‌ای به آن احتیاج داشته باشد.

قبل از اینکه به‌طور رسمی شهریه عمومی را شروع کنند، به شاگردان خود، تقسیمی مختصری در حد سه‌هزار تومان می‌دادند و حجت‌الاسلام والمسلمین مهاجرانی رحمه‌الله‌علیه که مسئول تقسیمی ایشان بود، می‌گفت: من به آقا گفتم: همان طور که به شاگردان‌تان تقسیمی می‌دهید، به حجت‌الاسلام آقاجعفر، آقازاده خودتان هم این تقسیمی را بدهید. فرمودند: «خیر، ایشان سهم خود را در خانه من سر سفره مصرف می‌کند.»

استاد عزیز قبل از مرجعیت و مدت‌ها بعد از آن، هیچ‌گونه ماشین و وسیله شخصی نداشت و معمولاً شاگردان، ایشان را به منزل می‌رساندند و می‌فرمودند: من می‌خواهم پیاده رفت وآمد کنم و مثل سایر طلبه‌ها باشم تا خدای ناکرده نگویند، اساتید ما چنین و چنان هستند و از این بابت غمگین شوند و اکثراً مسیر درس تا منزل را پیاده طی می‌کردند.

• رعایت حق‌الناس

روزی بر حسب معمول بعد از تدریس در مسجد اعظم برای پرسش از بعضی مطالب درس همراه‌شان بودیم. در مسیر خانه خَم شدند و قطعه نانی را که در کوچه افتاده بود، برداشتند که پا روی آن گذاشته نشود؛ چون کراهت دارد و چند قدمی رفتند و آن را لب پنجره خانه‌ای گذاشتند. بعد از آن تردید کردند و برگشتند، نان را از لب پنجره برداشتند و فرمودند: شاید صاحب این منزل راضی نباشد که من این قطعه نان را اینجا لب دیوار او گذاشتم؛ لذا آن را برداشتند و بعد از چند قدم که رفتند، آنرا لب پنجره یک خانه دیگر گذاشتند و فرمودند: «این منزل، صاحبش از رفقاست. او را می‌شناسم و می‌دانم به این کار راضی است.»

این برخورد استاد، برای بنده و همراهان صحنه عجیب و تکان دهنده‌ای بود و از آن وقت پی بردم، بزرگان ما چقدر نسبت به حقوق و اموال مردم ارزش و احترام قائلند؛ به‌طوری‌که راضی نیستند، یک قطعه نان را که هیچ آسیبی به خانه کسی نمی‌رساند و ضرری به آن نمی‌زند، لب دیوار کسی بگذارند؛ ولی ما چقدر نسبت به حفظ حقوق و اموال و آبروی مردم بی‌اعتنا هستیم وآن را نادیده می‌گیریم.

• طهارت، تقوا و اخلاص

استاد فرزانه پیوسته، دائم‌الوضو، بودند و با حال مخصوص به خودشان برای شاگردان و مراجعین استخاره می‌گرفتند. درباره اهمیت طهارت و وضو، فرمودند: «من یاد ندارم یک وقت بدون وضو سر کلاس درس حاضر شده باشم.» درباره حضور قلب در نماز می‌فرمودند: این مقام شامخ برای اولیاست و خوب است، انسان هنگام نماز، شب اول قبر و تنهایی و ظلمت آن شب را در نظر بیاورد که هیچ مونسی جز این نماز ندارد تا این باعث شود، در نماز با توجه و حضور قلب باشد.

• نوع‌پروری و تواضع استاد

ایشان بعد از اداره کلاس، عصرها در حسینیه ارک نماز جماعت اقامه می‌کردند و بسان پدری، قبل و بعد از نماز به سؤالات شاگردان کلاس‌شان جواب می‌دادند. بعد از تدریس در مسجد اعظم تا خانه خود، در خیابان معلم شاگردان استاد، ایشان را برای پرسش از اشکالات و مطالبی که متوجه نشده بودند، همراهی می‌کردند و مجدداً در منزل دور شمع وجودش حلقه می‌زدند و بحث خارج خمس را عنوان می‌کردند. روزهای پنج‌شنبه و جمعه در جمع شاگردان، فقه استدلالی را دوره می‌کردند و همه را با مهربانی در طرح مباحث و اظهار نظر شرکت می‌دادند و با دل‌باختگی و عشق خاصی، به طرح مسائل علمی و فقهی می‌پرداختند.

• آثار علمی و تحقیق

بحمدالله از استاد فقیه، یک دوره بحث خارج فقه مکاسب به قلم خودشان تحت عنوان «ارشادالطالب» در چهار جلد خیلی مفید و مختصر به‌جای مانده است و نیز یک دوره خارج اصول تحت عنون «دروس فی مسائل‌الاصول» به‌قلم خودشان به چاپ رسیده است. همچنین مباحث خارج عروة‌الوثقی به‌نام «تنقیح مبانی عروه» در اختیار علاقه‌مندان قرار گرفته است و ده‌ها آثار علمی و تحقیقی دیگر، مثل قضا، دیات، حدود و... .

در تشیع جنازه این استاد ربانی، مردم نقل می‌کردند که چنین جمعیتی را در تشیع جنازه‌ها کم دیده‌اند؛ مخصوصاً با حضور این همه روحانی.

• درمانگاه خیریه بقیّة‌الله عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف

وقتی در محضر ایشان از درمانگاه خیریه بقیّة‌الله عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف در قم که به ابتکار ایشان و زیر نظر فرزند عزیزشان آقای دکتر کاظم تبریزی، اداره می‌شود، صحبت می‌شد که روحانیون و عموم مردم از آن نفع می‌برند، می‌فرمودند: من کاری نکردم، امیدوارم مرضی امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف باشد.

ان‌شاءالله همه ما بتوانیم راه آن فقیه و استاد بزرگوار را ادامه دهیم و دَین خود را نسبت به اساتید و حوزه‌ها به‌خوبی ادا کنیم. حسن ختام این مقاله را، وصیت‌نامه ارزشمند آن مرجع عالی‌قدر قرار می‌دهیم، به این امید که خوانندگان عزیز این وصیت‌نامه را همچون چراغی فراروی خود قرار دهند.

• وصیت نامه

باسمه تعالی/ اللّهم صلّ علی محمّد وآل محمّد وعجّل فرجهم وأهلک أعدائهم.

حال که پیکر اینجانب بر دستان شماست و یا در قبر آرمیده است، به شاگردان عزیزم که سال‌ها برای موفقیت آنان تلاش کردم و هیچ‌گاه تعطیلی را احساس نکردم، این ناقابل نصیحتی دارم که در طول حیاتم سعی کرده‌ام، قبل از آن که نصیحتی متوجه کسی کنم، خودم بدان عمل کرده باشم.

بر تمام مؤمنین است با دل و جان از مسلّمات مذهب حق دفاع کنند و هیچ‌گاه اجازه ندهند، بعضی با القای شبهه، عوام از مؤمنین را فریب دهند؛ خصوصاً در مسائل شعائر حسینیه که تشیع به‌واسطه آن زنده است. حفظ شعائر اهل‌بیت علیهم‌السلام حفظ مذهب بر حق تشیع است. در آن کوتاهی نکنید که مسئول هستید. به طلاب عزیز نصیحت می‌کنم که با جدیت وتلاش تقوای الهی را پیشه کار خود کنند و در امر تحصیل تلاش کنند و همواره رضای خدا را مدنظر داشته باشند.

اینجانب در طول دوران عمرم طلبه‌ای بیش نبودم و مثل یک طلبه جوان، شب و روز در امر تحصیل تلاش می‌کردم تا بتوانم خدمتی ناچیز داشته باشم و اثری از خود برجای بگذارم که طلاب عزیز از آن استفاده کنند.

عزیزانم، سکان هدایت مردم به دست شماست. کاری نکنید که دل امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف به درد آید. او ناظر بر اعمال ما، به اذن خداست و در همین‌جا از پیشگاه مبارک‌شان می‌خواهم که اگر کوتاهی از طرف اینجانب سر زده، بر من ببخشند.

عزیزانم به دعای خیر شما نیاز دارم. من چه در میان شما باشم، یا نباشم، دلی به دنیا نبسته‌ام که در ادای وظیفه خود تردید کرده باشم. هنگامی که میان شما بودم، خودم را یک خادم کوچک حساب می‌کردم که امیدوارم این خدمت ناچیز مورد رضایت اهل‌بیت علیهم‌السلام واقع شده باشد که رضای آن، رضای خداست. حال که در میان شما نیستم، به دعای خیر شما عزیزان محتاجم. در پایان بر حفظ شعائر تأکید می‌کنم و ضمن طلب دعای خیر، شما عزیزان را به خدای بزرگ می‌سپارم.

والسلام علیکم جمیعاً ورحمة‌الله وبرکاته.

حجت‌الاسلام والمسلمین خسروپناه مطرح کرد

چهار نسخه شفابخش قرآن برای حل مشکلات جامعه بشری

حجت‌الاسلام والمسلمین عبدالحسین خسروپناه، در آیین اختتامیه چهلمین جشنواره قرآن و عترت علیهم‌السلام دانشجویان کشور که ۱۴ آبان در دانشگاه قم برگزار شد، با اشاره به جایگاه قرآن کریم در حل چالش‌های جهان امروز، اظهار کرد: قرآن کتاب شفا و هدایت است و آموزه‌های آن می‌تواند در مواجهه با بحران‌های پیچیده اخلاقی، اجتماعی، فرهنگی و انسانی عصر حاضر راه‌گشا باشد.

به گزارش خبرگزاری حوزه، وی با بیان اینکه انسان امروز در عرصه‌های مختلف با بحران‌های عمیق و چندلایه مواجه است، چهار آموزه حکمت، بصیرت، عدالت و سکینت را از مهم‌ترین راهکارهای قرآنی برای عبور از این شرایط برشمرد.

دبیر شورای‌عالی انقلاب فرهنگی، با اشاره به بحران‌های هویتی، خانوادگی، زیست‌محیطی و اخلاقی در جهان امروز، گفت: در شرایطی که بشریت با مسائل متعددی روبه‌روست، شاهد استمرار فجایع انسانی و شهادت مظلومان در نقاط مختلف جهان هستیم و این وضعیت، ضرورت بازنگری در مبانی اخلاقی و انسانی حاکم بر مناسبات جهانی را دوچندان می‌کند.

حجت‌الاسلام والمسلمین خسروپناه، در تشریح نخستین راهکار قرآنی برای مواجهه با بحران‌های بشری، اظهار کرد: حکمت نخستین دارویی است که قرآن کریم برای تعالی انسان معرفی می‌کند و خداوند در آیه ۲۶۹ سوره بقره می‌فرماید: ﴿يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ﴾.

وی با تبیین ابعاد این مفهوم قرآنی، افزود: حکمت را باید در پیوند سه مؤلفه عقلانیت توحیدی، فضیلت اخلاقی و خدمت به مردم جست‌وجو کرد و انسانی که این سه ویژگی را در وجود خود پرورش دهد، به مرتبه‌ای از خردمندی می‌رسد که آثار آن در رفتار و مناسبات اجتماعی او نمایان خواهد شد.

وی بصیرت را دومین آموزه راه‌گشای قرآن برای انسان معاصر دانست و بیان کرد: بصیرت به‌معنای برخورداری از شناخت عمیق و توانایی تشخیص درست از نادرست و حق از باطل است و انسان بصیر در مواجهه با رویدادها، صرفاً به ظواهر و تبلیغات بسنده نمی‌کند؛ بلکه با آگاهی و شناخت، حقیقت مسائل را مورد ارزیابی قرار می‌دهد.

وی با بیان اینکه ظلم و تبعیض، از مهم‌ترین عوامل رنج ملت‌ها در جهان امروز است، افزود: هنگامی که جوامع انسانی با جنایت، تبعیض و پایمال شدن حقوق ملت‌های مظلوم مواجه هستند، ضرورت پایبندی به عدالت بیش از گذشته آشکار می‌شود و این اصل نباید در روابط فردی و اجتماعی یا مناسبات بین‌المللی مورد غفلت قرار گیرد.

حجت‌الاسلام والمسلمین خسروپناه، سکینت را چهارمین آموزه قرآنی برای مواجهه با دشواری‌های زندگی دانست و اظهار کرد: انسان برخوردار از این ویژگی در مواجهه با دشواری‌ها و حوادث، دچار تزلزل نمی‌شود و توان لازم برای ایستادگی و عبور از شرایط دشوار را حفظ می‌کند. بحران‌ها بیش از همه، انسان‌هایی را تحت تأثیر قرار می‌دهند که از استواری درونی برخوردار نیستند؛ اما سکینت الهی به مؤمنان قدرت پایداری می‌بخشد و آنان را در برابر فشارها و مشکلات مقاوم می‌سازد.

حجت‌الاسلام والمسلمین خسروپناه با تأکید بر ضرورت گسترش فعالیت‌های قرآنی در عرصه بین‌المللی، افزود: لازم است فعالیت‌های بین‌المللی در حوزه قرآن با جدیت بیشتری دنبال شود و آموزه‌های این کتاب آسمانی، با ادبیاتی روشن، قابل فهم و متناسب با مخاطبان جهانی در اختیار ملت‌های مختلف قرار گیرد.